

Via fokkerij slaagden roodbontfokkers er in om de speenlengte de afgelopen twintig jaar flink terug te brengen.

Maar worden de spenen inmiddels niet te kort? Wat is de optimale lengte van de speen? Luchtzuigende spenen tijdens het melken vormen steeds vaker een bron van ergernis. Of moet de melktechniek verbeterd worden?

Het leverde Skalsumer Sunny Boy jarenlang kritiek op: zijn vererving van lange spenen. Nog altijd bedraagt zijn fokwaarde voor speenlengte 106 en wie praat over 'Sunny Boyspenen' weet precies wat er wordt bedoeld. Lange, forse spenen zijn prima te melken, maar er bestaat wel een correlatie tussen speenlengte en celgetal. Voor uiergezondheid scoort Sunny Boy 97 en ondanks zijn 103 voor duurzaamheid moesten zijn dochters vaak vroegtijdig het veld ruimen vanwege een te hoog celgetal. Fokken op kortere spenen heeft daarom wel degelijk een functioneel doel.

Maar schiet de inzet naar het verkorten van spenen via fokkerij zijn doel niet voorbij, zo vragen internationale deskundigen zich inmiddels openlijk af in publicaties. 'Steeds vaker komen we vaarzen tegen waarvan de spenen zo kort zijn dat ze niet meer optimaal te melken zijn', vertelt Koen Lommelen, hoofd relatiebeheer bij Melkcontrolecentrum Vlaanderen (MCC). 'Vooral bedrijven die al langer bezig zijn met de holsteinfokkerij krijgen te maken met dit probleem: daar wordt echt gefokt op korte spenen. Op de huidige stierenkaarten vererft het merendeel van de stieren korte spenen.'

Lommelens uitspraken worden ondersteund door de Duitser Fritz Tröger, een inmiddels gepensioneerd professor van de universiteit in Leipzig. Hij publiceerde recent een artikel over de almaar korter wordende spenen van de melkkoe in voormalig Oost-Duitsland. 'Daar waar melkveehouders vroeger melkstellen

moesten verzwaren om de uiers goed leeg te melken, moeten nu de melkstellen worden ondersteund vanwege de korte speentjes. De korte spenen vormen steeds vaker een bron van ergernis.'

Hoge erfelijkheidsgraad

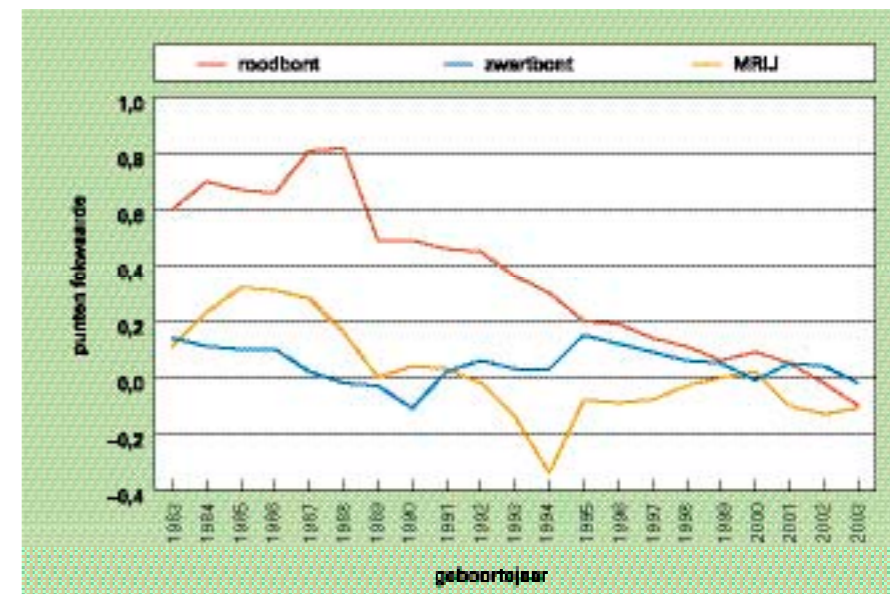
Wie figuur 1 met de door nrs berekende fokwaardetrends in Nederland voor speenlengte bekijkt, ziet dat er grote verschillen zijn tussen zwartbont, roodbont en mrij. De figuur toont de gemiddelde fokwaarde voor spenen van de vaarzen per geboortjaar, uitgedrukt in punten in de schaal 1 tot 9 die de inspecteurs gebruiken. Voor elk ras staan de waarden op eigen rasbasis vermeld. Waarden boven het getal nul geven een verhoging van de speenlengte weer, getallen lager dan nul betekenen dat de spenen korter worden. 'Roodbont had van oudsher langere spenen dan zwartbont', verduidelijkt hoofdinspecteur Arie Hamoen de cijfers. 'Door een bewuste selectie via fokkerij zijn de spenen bij roodbont steeds korter geworden en inmiddels is de gemiddelde fokwaarde zelfs lager dan die van hun zwartbonte collega's.' Volgens Hamoen is de invloed van de individuele stier hierbij erg groot. 'Bij zwartbont had Sunny Boy halverwege de jaren negentig veel invloed. Dat effect ijlt nog lang na. Bij roodbont zag je een soortgelijk effect van Alva 4 - nog altijd heeft hij 109 voor speenlengte - in de jaren tachtig. Daarna kregen stieren als Marty, Jubilant, Tulip en van recenter datum Stadel en Lightning veel invloed. Dat zijn allemaal stieren die

kortere spenen vererven.' Hamoen herkent de zorg over lastig te melken uiers met te korte spenen, maar verontrust is hij niet. 'Fokken op speenlengte is eenvoudig. De erfelijkheidsgraad van 0,43 is na hoogtemaat de hoogste eigenschap van de onderbalk. Wanneer je juiste combinaties maakt, een koe met korte spenen paart met een stier die lange spenen vererft, dan ben je snel van het probleem verlost.'

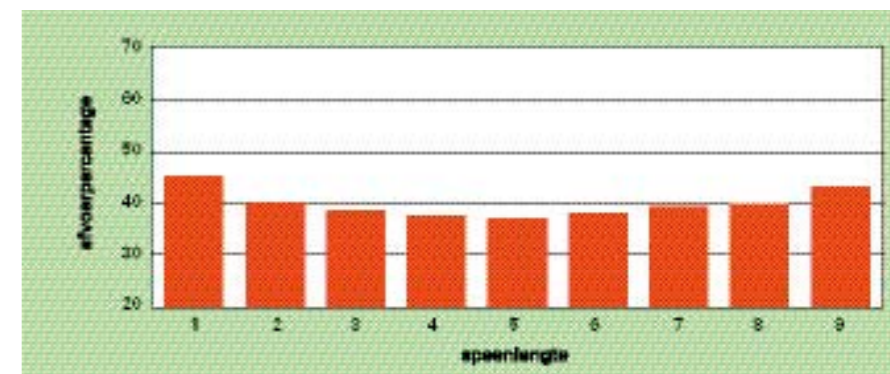
De bedrijfsinspecteurs scoren de speenlengte op een schaal van 1 tot 9. 'Globaal kan je zeggen dat iedere punt staat voor 1 cm', aldus Hamoen. Dat zou betekenen dat de spenen bij de roodbontvaarzen (volgens figuur 1 van + 0,60 in 1983 naar -1,10 in 2003) gemiddeld 0,7 cm korter zijn geworden.

Variatie binnen veestapel lastig

'De optimale speenlengte is zes tot zeven centimeter', aldus Lommelen. 'Maar het is niet alleen de lengte van de speen, ook de dikte is belangrijk. Korte spenen met een spitse vorm, die zijn het lastigste om te melken.' Dat beaamt ook Ghieslaen Coppejans, als salesmanager werkzaam voor het Britse bedrijf Milk Rite en verantwoordelijk voor de verkoop van tepelvoeringen wereldwijd. Maar hij ziet het probleem van korte spenen niet zo zwaar. 'Wanneer je de juiste maatvoering kiest voor de tepelvoering, dan kunnen we spenen van 34 tot 136 millimeter lang allemaal prima melken. Het probleem is niet de lengte, het is de variatie van de speenlengte binnen bedrijven die zorgen oplevert.' Coppejans verwijst naar Noord-Amerika. 'De spenen van de Amerikaanse koeien zijn gemiddeld korter. Maar veel belangrijker is dat de speenlengte binnen een veestapel daar veel uniformer is dan in Europa. In Amerika fokken ze al langer met holsteingenen en bovendien zijn de koeien er gemiddeld jonger. Ze gaan minder lang mee en worden snel vervangen. Jonge koeien hebben kortere spenen.' Toch ziet ook Coppejans dat in Europa de gemiddelde spenen de laatste decennia korter zijn geworden. 'De oplossing is

Figuur 1 - Fokwaardetrends speenlengte (elk ras op eigen rasbasis)

Figuur 2 - Relatie speenlengte (schaal 1-9) en afvoerpercentage voor derde afkalving

simpel: kies de juiste tepelvoering. Helaas verdiepen veehouders zich niet in de zoektocht naar de ideale maatvoering en ook de leverancier levert vaak vanuit gemak een standaard type. Pas wanneer er veel problemen zijn met luchtzuigen tijdens het melken, dan wordt gekeken of de juiste tepelvoering wel is geplaatst.' Inspelend op de juiste maatvoering van de tepelvoering is het MCC Vlaanderen recent gestart met een onderzoek waarbij tijdens de natte meting een driedimensionale foto van de speen wordt gemaakt. Lommelen: 'De informatie van de speen zoals de dikte en de lengte willen we koppelen aan een databank met gegevens waarna we de ideale maatvoering voor de tepelvoering kunnen berekenen. Daarmee hopen we in de toekomst per bedrijf een advies af te geven.'

Verdiend de koe met langere spenen inmiddels meer waardering? 'Spenen zijn makkelijk te beoordelen', vertelt Hamoen. 'Een koe met lange, zwarte spenen zal nu nooit het kampioenschap van de beste uier winnen, ondanks dat ze misschien wel het gemakkelijkste te melken is.' Maar met de huidige manier van beoordelen is volgens Hamoen niets mis, en dat vindt ook Duitse Tröger. 'De fokwaarden van de stieren geven duidelijk aan welke stieren korte spenen vererven en welke niet', aldus Tröger. 'Het probleem oplossen van te korte spenen is daarom niet een opdracht voor de ki-organisaties, maar voor de veehouder. Gebruik gewoon de juiste stier op de juiste koe en zorg voor een uniforme veestapel.'

Jaap van der Knaap

Gemiddelde fokwaarde speenlengte ro odbont inmiddels lager dan zwartbont

Speenlengte onder de loep